

Een monument voor burgemeester Van Bergen IJzendoorn in het Houtmansplantsoen

Henny van Dolder – de Wit

Het thema van Open Monumentendag 2012 is ‘groen’. Dan denk je in Gouda direct aan een fraai stadspark als het Houtmansplantsoen. Behalve een grote variatie aan bomen, struiken en planten biedt zo’n park ruimte aan diverse andere zaken. Zo staan er in het Houtmansplantsoen twee herinneringsmonumenten, een ruim honderd jaar oude muziektent en verschillende bomen die geplant zijn bij jubilea betreffende ons Koningshuis. Mits goed onderhouden zorgen dergelijke objecten voor een historische meerwaarde van de groenvoorziening. In dit artikel wordt iets verteld over het herinneringsmonument aan burgemeester mr. A.A. van Bergen IJzendoorn, maar eerst iets over het plantsoen zelf.

Het Houtmansplantsoen

Het Houtmansplantsoen bestond na het slopen van de aldaar aanwezige stadsmuur omstreeks 1830 aanvankelijk uit een smalle groenstrook langs de singelgracht.

In 1855 en 1876 ging een deel van het park op de schop, respectievelijk voor de bouw en de uitbreiding van het Hanepraaigemaal. Sinds 1880 staat er een monument ter herinnering aan de gebroeders Cornelis en

De groenstrook langs de singelgracht na afbraak van de stadsmuur. Aquarel door D.J. van Vreumingen, circa 1840. (Museumgouda)

Frederik Houtman, bekende zeevaarders, van wie de wieg in Gouda stond. Het verkeert helaas door achterstallig onderhoud en vandalisme in een erbarmelijke staat, al is er een begin gemaakt met de restauratie. In 1893 kreeg het park zijn huidige omvang toen het zuidelijk deel werd uitgebreid met de enorme tuin achter het statige woonhuis van burgemeester A.A. van Bergen IJzendoorn (Oosthaven 68). Deze tuin – die tot 1577 met een boomgaard deel uitmaakte van het kasteel aan de IJssel – vermaakte de burgemeester per testament aan de gemeente Gouda. In 1898 kreeg de muziektent er een plaats en plantte men ter gelegenheid van de inhuldiging van koningin Wilhelmina een Oranjeboom, beschermd door een smeedijzeren hek. In dat jaar kreeg het park de naam Houtmansplantsoen.

Een populaire burgervader

Burgemeester Albertus Adrianus van Bergen IJzendoorn werd in Gouda geboren op 28 april 1824 als zoon van

Portret van mr. A.A. van Bergen IJzendoorn. (SAMH)

burgemeester Nicolaas van IJzendoorn en Maria van Bergen. Hij combineerde later de naam IJzendoorn met die van zijn moeder. Na een burgemeesterschap in Broek, Noord- en Zuid-Waddinxveen volgde hij in 1864 zijn vader op als burgemeester van Gouda, een functie die hij tot zijn dood in 1895 vervulde. Van 1865 tot 1895 was hij lid van de Provinciale Staten van Zuid-Holland. Op 7 maart 1878 trouwde hij in Arnhem met Henrietta Johanna Wilhelmina Jacoba Evekink Busgers.

De stad beleefde gedurende zijn burgemeesterschap een periode van economische bloei na tijden van grote armoede. Het scheepvaartverkeer nam toe en het reizen naar andere plaatsen werd eenvoudiger door nieuwe spoor- en tramverbindingen. De aanleg van waterleiding bleek een gunstig effect te hebben op de volksgezondheid en deed het sterftecijfer dalen. Op cultureel gebied was Van Bergen een promotor bij de oprichting van het Stedelijk Museum (1872) en van een gemeentelijke archiefdienst (1892). Zijn populariteit bleek bij zijn 25-jarig

Mevrouw H.J.W.J. van Bergen IJzendoorn-Evekink Busgers (SAMH)

rig jubileum als burgemeester dat in 1889 uitbundig werd gevierd.¹

Groot was dan ook de ontsteltenis toen bekend werd dat hij op 16 januari 1895 was overleden. *De Goudsche Courant* meldde de dag erna: ‘Onze gemeente heeft een onverwacht en ontzaglijk verlies geleden door het overlijden van onzen geachten burgemeester. Deze tijding, die zich hedenmorgen als een loopend vuur door de stad verspreidde, verwekte allerwege de grootste deelneming, ja ontsteltenis, omdat men algemeen den eersten magistratspersoon waardeerde en hoogachtte. Men vertrouwde op hem, omdat men overtuigd was, dat hij voor de stad leefde en hare belangen onverdroten behartigde’.

Hij legateerde aan de stad niet alleen zijn tuin, maar ook een bedrag van f 40.000,-, dat werd bestemd voor

1. H. van Dolder- de Wit, Een Burgemeestersjubileum van honderd jaar geleden, in *Tidings* 8/1, januari 1990

Het monument in 2012. (Foto: Nico Boerboom)

de aanleg van het Van Bergen IJzendoornpark, dat in 1901 zijn naam kreeg. Zijn echtgenote overleed nog geen twee jaar later, op 26 november 1896.

Het monument

Dat men Van Bergen IJzendoorn drie jaar na zijn dood nog niet was vergeten blijkt uit een bericht in het *Rotterdamsch Nieuwsblad* van 4 april 1898, dat in het voorjaar onder voorzitterschap van de heer J.J. Noothoven van Goor een commissie was opgericht die trachtte ‘... een gedenkteken op te richten als bewijs van dankbare hulde ter nagedachtenis van wijlen den diepbetreurden burgervader, mr. A.A. van Bergen IJzendoorn’. Het doel was om gesteund door bijdragen van de Goudse burgerij een fontein te stichten in de voormalige tuin van de burgemeester, die nu tot het plantsoen behoorde. De opdracht voor een ontwerp ging naar de architect Willem Kromhout Czn. Er volgde een uitgebreide beschrijving: ‘De constructie van de fontein zal bestaan uit een

bovenbouw van Noorsch- granieten blokken, gesteld op een gemetselden en overwelfden onderbouw van baksteen, waarop bassins van zogenaamd “honierwerk “. Al de granieten blokken zijn met ruw-behakte rustieke kussens bewerkt. De inscriptieplaat wordt van donkerder graniet, gepolijst en met ingehakte vergulde letters. De onderdelen voor de waterwerking bestaan uit een koperen kogel, waaruit vijf spruiten met platte broeden komen en een opstijgspruit, overgaande in een koperen of bronzen vogel, die het water over de vijf eerste stralen heen in het bassin spuit’. Wie het ontwerp uitvoerde is niet bekend.

De onthulling van het monument

Op 30 augustus 1898 vond de onthulling plaats van het monument, waarop de inscriptie luidt: Dankbare hulde aan onzen burgemeester mr. A.A. van Bergen IJzendoorn. Overleden 16 januari 1895. Nadat een muziekcors ko-raalmuziek ten gehore had gebracht, nam voorzitter Noothoven van Goor het woord. Hij bedankte allereerst de aanwezige familieleden, voorts burgemeester R.L. Martens, raadsleden, oud-raadsleden, officieren van de dienstdoende schutterij, gemeente- en rijksambtenaren en vele belangstellenden. Hij benadrukte ‘...dat de onthulling van dit monument een dankbare hulde is aan mr. A.A. van Bergen IJzendoorn, die als burgemeester de eerste was in het behartigen en voorstaan der belangen van Gouda, die zich als een rechtschapen, onpartijdig en nauwgezet man heeft doen kennen’. Hij memoreerde nog de voorliefde die mevrouw Van Bergen IJzendoorn had voor deze voormalige tuin en droeg het monument over aan de gemeente Gouda. Na aanvaarding door de burgemeester speelde het muziekcors het Wien Neêrlands Bloed en het Wilhelmus. Hiermee was de plechtige onthulling ten einde.

Tenslotte

Al lezend over de totstandkoming van dit monument keer je terug in een tijd waarin het lijkt of de status van een burgemeester bijna gelijk was aan een lid van

het koninklijk huis. Dat bleek bij zijn 25-jarig ambtsjubileum toen de gehele stad was versierd en de Markt overstroomd werd door feestvierende Gouvenaars. Het programma omvatte onder meer diverse muziekkuitvoeringen, een rijtoer door de stad en 's avonds een groots vuurwerk op de Markt. Anno 2012 kun je je zoiets onmogelijk meer voorstellen.

Het monument staat er tegenwoordig wat verloren bij. De koperen waterspuwer ontbreekt en de fontein werkt niet meer sinds 1997. Het is echter een representatief voorbeeld van een gedenkteken in een aan het eclecticisme verwante bouwstijl en verdient zeker om voor de toekomst bewaard te blijven.

Drukte op de Markt bij het 25-jarig ambtsjubileum van burgemeester Van Bergen IJzendoorn in 1889 (SAMH).

